

Publikacijos

VANDA STONIENĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros katedra, Universiteto 3, 2734 Vilnius, Lietuva

APIE KNYGŲ LEIDYBĄ LIETUVOJE TARYBINĖS OKUPACIJOS METAIS
(Archyvinė medžiaga)

Lietuvos okupacijos (1940–1990) metų knyga nėra išsamiau tyrinėta. Atgavus nepriklausomybę ir atvėrus įslaptintus sovietinių įstaigų ir organizacijų, Lietuvos KP archyvus, mokslininkai galėjo susipažinti su oficialiais dokumentais ir įvertinti to laikotarpio knygos būklę visuomenėje.

Čia pateikiamos publikacijos iš Valstybinio visuomenės organizacijų archyvo (toliau VVOA) ir Centrinio valstybės archyvo (toliau CVA) keliais aspektais charakterizuoja sovietmečio knygos ir visuomenės sąveiką.

I.

1940 m. Tarybų Sąjungai okupavus Lietuvą, nemažai Nepriklausomos Lietuvos spaudos veikėjų ir okupacijos sąlygomis bandė tęsti Lietuvai svarbų mokslinį ir leidybinį darbą. A. Kniūkšta ir B. Žygelis dirbo LTSR valstybinėje leidykloje, V. Biržiška – Vilniaus universiteto bibliotekos direktoriumi. “Lietuviškosios enciklopedijos” redaktoriai rengė naujus enciklopedijos toms. Naujajai okupacinei valdžiai buvo siekiama įrodyti, kad Nepriklausomos Lietuvos knygų leidyba ir absoliuti dauguma to laikotarpio knygų nebuvo “liaudies priešai”, kuriuos reikia sunaikinti. Tai rodo “Lietuviškosios enciklopedijos” vyriausiojo redaktoriaus V. Biržiškos (kuriam net buvo suteiktas 1941 m. įkurto Lietuvos mokslų akademijos akademiko vardas) raštas Lietuvos KP CK sekretoriui K. Preikšui dėl “Lietuviškosios enciklopedijos” tolesnės leidybos ir informacija apie “Spaudos fondo” veiklą Nepriklausomoje Lietuvoje.

Vyriausioji Lietuviškosios
Enciklopedijos Redakcija

Kaunas, 1941 m. birželio mėn. 16 d.

LK/b/P CK Sekretoriui Draugui P r e i k š u i

Baigdami Lietuviškosios Enciklopedijos IX tomą, į jo papildymus dedame eilę straipsnių. Čia siunčiu G a r e l i o Juozo, G i e d r i o Kazio ir Č a r n o Rapolo, o taip pat H i t l e r i o Adolfo biografijas, prašydamas jas papildyti, pataisyti, ar dėl jų pareikšti nuomonę. Ta proga, jeigu LK/b/P C Komitete rastųsi

daugiau nuo raidės A ligi H imtinai medžiagos, kuri dar spaudoje nepasirodė, apie pasižymėjusius LK/b/Partijos veikėjus ir kovotojus, labai prašau perduoti Lietuviškosios Enciklopedijos Redakcijai, kad dar suskubtume įdėti į šio tomo papildymus, o taip pat tą medžiagą siuntinėti ir tolimesnėms abėcėlės raidėms. Šitoji siunčiamoji medžiaga mums labai svarbu greit gauti atgal, nes, pagal planą, IX tomą mes turime užbaigti dar šį mėnesį.

Akademikas Vacl. Biržiška
Lietuviškosios Enciklopedijos Vyriausiasis Redaktorius

VVOA f. 1771, ap. 2, b. 378, lap.4.

И Н Ф О Р М А Ц И Я

о деятельности Кооперативного Общества “Спаудос Фондас”

1. Организация “Спаудос Фондас”

Кооперативное Общество “Спаудос Фондас” было основано в 1921 году Члены Общества, вступая, вносили пай в размере Лт. 25.–. За действия кооперативного Общества “Спаудос Фондас” несли ответственность пять выборных членов Правления, избираемых на Общем Собрании Общества. За деятельностью Правления имела надзор Ревизионная комиссия. Постановления Правления и оперативную работу Общества вели Директор и ответственные заведующие отделами.

2. Предприятия “Спаудос Фондас”

Начав работу с 4000 марками, которые Балис Жигялис от своего имени одолжил у Ф. Борткевичене, “Спаудос Фондас” в течение двух десятилетий вырос в миллионное предприятие, деятельность которого шла по следующим линиям: книгоиздательство и книжная торговля, торговля бумагой и канцпринадлежностями, торговля школьными пособиями, оптическими, медицинскими, зубоветеринарными, фотографическими принадлежностями, производство изделий из бумаги, цинкография, типография и литография. “Спаудос Фондас” имел оптовую торговлю и склады, 15 книжных магазинов, фабрику бумажноизделий, переплетную мастерскую и мастерскую по изготовлению научных пособий и оптических приборов. В “Спаудос Фондасе” работало 330 работников и служащих.

3. Рост “Спаудос Фондаса”

Рост деятельности кооператива показывают следующие данные:

<i>Годы</i>	<i>Баланс</i>	<i>Оборот</i>	<i>Капитал</i>	<i>Паев. Кап.</i>	<i>Прибыль</i>
1923	49 816	–	18 131.–	6131.–	3001.–
1931	3 887 149	2 328 000.–	124 868.–	44 766.–	41 919.–
1940	11 595 872	6 711 000.–	2 161 387.–	12 550.–	2 41 332.–

Эти данные баланса показывают как “Спаудос Фондас” с маленьким паевым капиталом сумел сделать миллионные обороты, скопить капитал сверх двух миллионов и поднять баланс до 12 миллионов лит.

4. Книгоиздательство “Спаудос Фондас”

“Спаудос Фондас” был самым большим книгоиздательством в Литве, здесь собирався актив передовых литовских писателей, переводчиков, художников и избранные кадры других культурников. Издано было много художественной литературы, детской, научно-популярной литературы, учебников, практических книг. Одних переводов русских авторов издано около 50 названий. После падения сметоновского режима “Спаудос Фондас” единственный взялся активно издавать политическую и раньше запрещенную художественную литературу и произведения советских авторов и до национализации успел издать около 30 названий книг, в тираже 275 000 экз., все остальное передал Государственному Издательству. Всего “Спаудос Фондас” издал около 3 миллионов экз. книг.

Несмотря на вредные ущемления со стороны клерикалов, “Спаудос Фондас” усилиями Дир. Б. Жигялиса организовал издание Литовской Энциклопедии и сумел ее распространить среди трудящейся интеллигенции. Вокруг Литовской Энциклопедии собрался актив около 200 самых лучших литовских представителей науки. До сих пор издано 8 томов. 9 том находится в печати и частично уже издан.

Книгоиздательство “Спаудос Фондас” совершило большую и значительную культурную работу для всей страны.

5. Условия деятельности “Спаудос Фондас”

“Спаудос Фондас” не имел никаких привилегий, не пользовался никакими денежными поддержками и субсидиями, никогда не получал никаких льгот по кредиту и пробивался на хозяйственных основах, как самостоятельный кооператив, поддерживаемый широкими массами и трудящейся интеллигенцией. Такое состояние требовало от дирекции и бухгалтерии больших усилий и кропотливого труда по управлению финансовыми делами кооператива. Правление вело лишь общий надзор, все дела вел дир. Б. Жигялис, финансовыми же делами ведал бухгалтер Пр. Дичиус, а отделами управляли отдельные заведующие. За недостатком штатов все были перегружены работой.

6. Доверие к “Спаудос Фондасу”

“Спаудос Фондас” и его руководители, работая для общества, имели большое доверие, потому что они сбавили цены на немалое количество товаров, сделав их доступными широким массам. Цель кооператива не был капиталистический заработок, но услуга обществу. “Спаудос Фондас” поддерживал бедных учащихся и не малые суммы определял на общественные дела.

“Спаудос Фондасу” доверяли даже заграничные фирмы: так, например, он был представителем “Международной Книги” (больше всего по этим делам нес заботу дир. Б. Жигялис, который в 1938 году был в Москве), “Спаудос Фондас” был представителем и репрезентантом 25 германских фирм, нескольких фирм других стран и т. д. “Спаудос Фондас” поддерживал торговую связь со всеми выдающимися мировыми фирмами в книжной отрасли.

Благодаря расширившейся и активной деятельности “Спаудос Фонда” немало фирм такого же рода обанкротились, вследствие чего “Спаудос Фонда” и его руководители приобрели немало врагов, которые всячески старались вредить и дискредитировать их в глазах трудящегося общества.

7. Что “Спаудос Фонда” передал обществу

30 октября 1940 года “Спаудос Фонда” передал Государственному Издательству и имущество его будет дальше служить трудящемуся народу:

1. Трехэтажное здание 22 000 куб. м.	Лт. 820 000
2. Свой товар всего на	4 600 000
3. Машины и другое имущество предприятий	<u>1 400 000</u>
	Всего 6 820 000
Переданный баланс составляет	13 600 000
Капиталы	2 375 639
Чистый доход за 1940 год	468 000

За вычетом пассива: долги (банковские и личные) поставщикам товаров и вексельные обязательства на Лт. 2 930 000, а также коммитентов в сумме Лт. 3 850 000, остается актив в сумме Лт. 6 820 000.

Вот какое имущество накопленное трудолюбивыми руководителями и сотрудниками “Спаудос Фонда” передано социалистическому строительству.

8. Общие замечания о деятельности “Спаудос Фонда”

Во времена культурного и политического гнета, “Спаудос Фонда” имел лучшим своим другом и сотрудником при реализации своих проектов “Общество изучения культуры народов СССР”, которое оказывало немалые услуги при устройстве выставок, при собирании экспонатов для отправки в СССР, принимал у себя советских писателей и журналистов в 1938 году и пр. Здесь всегда решающую роль играл друг советской культуры дир. Б. Жигялис. Благодаря его инициативе в 1938 году было поручено географу Шинкунасу П. написать географию СССР, которой начаты новые времена и которая помогает познать нашу великую родину.

В те капиталистические времена большой силой “Спаудос Фонда” был не капитал, но труд. Честным и добросовестным трудом, а не спекуляцией заработанный капитал служил массам трудящегося народа, а не капиталу. Никто не может отрицать такую честную преданность общественному труду, какую показал дир. Б. Жигялис в течение двух десятилетий и также такое честное и добросовестное трудолюбие, какое показал бухгалтер П. Дичиус в течение десяти лет своей работы – это может подтвердить каждый честный человек, который имел какие либо дела со “Спаудос Фонда”, и который уважает работу. Хотя работы было очень много, но штат бухгалтерии был мал, поэтому, например, бухгалтер был загружен двойными обязанностями и физически был не в силах следить и контролировать все действия служащих, больше же служащих не нанимали с целью экономии. Несмотря на это, “Спаудос Фонда” совершил огромную работу и, кончая свое существование, передал Государственному Издательству колоссальные результаты.

VVOA f. 1771, ap. 2, b. 380, lap. 89–91.

Pastaba. „Lietuviškosios enciklopedijos“ 9-asis ir dalis 10-ojo tomo buvo išleisti vokiečių okupacijos metais.

B. Žygelis, nepaisant tokio teigiamo jo apibūdinimo, su pirmąja lietuvių trėmimo banga buvo ištremtas į Rusiją. A. Kniukšta 1944 m. nuteistas 8 m. kalėjimo ir 6 m. tremties. V. Biržiška 1944 m. emigravo į Vakarų.

II.

Per visą sovietinį laikotarpį Lietuvoje buvo naikinamos bolševikinei ideologijai nepriimtinos knygos, veikė griežta spaudos cenzūra, kurią vykdė Glavlitas ir kontroliavo Lietuvos KP. Čia spausdinamos dvi pirmosios publikacijos charakterizuoja Glavlito veiklą pirmaisiais antrosios okupacijos metais, kitos – šeštuuju-aštuntuuju dešimtmečiais.

С П Р А В К А о работе ГЛАВЛИТА Литовской ССР

За истекшее время Главлитом проведена некоторая работа по очищению библиотек, книжных магазинов и складов от фашисткой и др. идеологически чуждой, враждебной и вредной литературы.

Также проводится текущая работа по политической проверке выпускаемой книжной продукции и периодической печати.

Однако в работе Главлита, как в организационной, так и цензурской, имеется ряд недостатков.

Так, медленно и нерешительно протекает процесс изъятия фашисткой и др. политически вредной литературы.

По данным Главлита только за время немецкой оккупации двумя издательствами Литвы („Государственное издательство“ и из-ство „Сакалас“) выпущено в свет различной литературы всего 176 названий, в количестве 3 669 000 экземпляров.

Изято Главлитом литературы на 1 февраля с. г.

По гор. Вильнюс – из библиотек	3 972 экз.
" " кн. магазинов	53 659 "
" типографий	<u>344 310 "</u>
итого:	401 941 экз.

Из них издано во время немецкой оккупации – 387 492 экз.

По гор. Каунас изято – из библиотек	158 экз.
" " кн. магазинов	147 752 "
" типографий	<u>673 488 "</u>
итого:	821 378 экз.

Из них издано во время немецкой оккупации – 708 948 экземпляров.

На периферии по имеющимся сведениям по трем уездам изято всего 11 175 экз., из них изданных во время немецкой оккупации – 1 942 экз.

Всего по Литовской ССР изято вредной, антисоветской литературы – 1 234 494 экз.

Из них изданных во время немецкой оккупации – 1 098 382 экз.

Таким образом, изято литературы, изданной во время немецкой оккупации, всего 29 990 экз.

Если учесть, что по уездам изято всего только 11 175 экз. становится очевидным факт недопустимо медленной и не активной работы по изытию политически вредной литературы.

Кроме того, изятие литературы, особенно изданной в период немецкой оккупации, не было произведено полностью, воздерживались от изытия книг классиков и части учебников.

До настоящего времени не организовано уничтожение изытой литературы, не использованы для этого все возможности. Большие книжные фонды изытой литературы лежат в разных местах, особенно в Вильнюсе, часто не опечатанные.

Большую ошибку допустил Главлит в том отношении, что начал стягивать изытую литературу в помещении Главлита, чем затянул дело уничтожения и не обеспечил в то же время охраны изытой литературы, а также загрузил рабочее время сотрудников непроизводительным трудом.

Не уточнена еще библиотечная и книготорговая сеть как в центре, так и на местах. Имеющиеся сведения о библиотечной сети далеко не полны.

Медленно составляются алфавитные списки и приказы.

Вообще работа аппарата Главлита не упорядочена.

Не налажено ни простое, ни секретное делопроизводство. Секретные документы не имеют надежного места хранения (нет ни сейфа, ни несгораемых ящиков). Сотрудники хранят секретные документы в открытых столах общей комнаты, а некоторые работники хранят на дому или носят с собой по городу в сумках и портфелях. Если к этому добавить, что никто из работников, кроме начальника Главлита и его заместителя не засекречены, а допущены к секретным документам, станет ясным недопустимое притупление бдительности со стороны руководства Главлита.

Также отсутствует порядок в приеме посетителей. Нет определенных часов приема у начальника Главлита. Разрешение к печати мелкопечатной продукции производится только в течение 2 часов (с 3 до 5), что вынуждает посетителей приходить по одному и тому же вопросу несколько раз.

Работа Главлита протекает без плана, самотеком, что дезорганизует работу сотрудников. Нет учета и контроля за проделанной работой.

Печатная продукция не оформляется приказами по Главлиту (газеты, издательские планы и т. д.).

Не практикуется систематическая отчетность перед Главлитом (Москва).

Хотя по количеству аппарат Главлита укомплектован полностью, но не по той номенклатуре, которая требуется для правильной организации дела, в связи с чем отдельные участки работы не обеспечены. Так, нет секретаря – делопроизводителя – машинистки, не выделен работник для последующего контроля, а в то же время библиотечная группа состоит из 6 человек, хотя на этом участке можно было бы ограничиться 2–3 работниками.

Предварительный контроль не обеспечен квалифицированными работниками, в силу чего допускается не мало ошибок, а редактора не считаются с цензорскими замечаниями (особенно по газете “Советская Литва” и “Тарибу Лиетува”).

Несмотря на то, что большинство работников не имеют опыта работы в цензуре, Главлит не наладил систематический инструктаж их и совершенно не проводится учеба сотрудников по поднятию их деловой и политической квалификации.

Совершенно не обеспечен систематический квалифицированный инструктаж и контроль за уездными уполномоченными Главлита, в итоге чего работа по очищению библиотек от вражеской и вредной литературы особенно медленно проходит на периферии.

В итоге вышесказанного можно констатировать, что работа Главлита неудовлетворительна.

Для того, чтобы поставить работу Главлита на должную высоту необходимо:

1. Укрепить руководство Главлита.
2. Новому руководству Главлита поручить закончить до 1 апреля составление списков литературы, подлежащей уничтожению.

3. Обязать Начальника Главлита:

а) до 1 марта с. г. закончить изъятие из библиотек, складов, типографии и др. книгохранилищ фашисткой, антисоветской, буржуазно-националистической и всей литературы, изданной в период немецкой оккупации;

б) до 15 марта с. г. закончить уничтожение литературы по спискам, утвержденным ЦК КП(б) Литвы;

в) до 15 марта с. г. создать спецфонд при государственной библиотеке в гор. Каунас и при академической библиотеке в гор. Вильнюс;

г) укомплектовать предварительный контроль квалифицированными цензорами, политически и технически грамотными людьми, а также выделить 2–3 человек из наиболее квалифицированных работников для последующего контроля и обеспечить их квалифицированным инструктажем;

д) для поднятия деловой и политической квалификации цензоров, организовать для них регулярную, дифференцированную учебу.

4. Обязать Начальника Главлита немедленно упорядочить как простое, так и секретное делопроизводство и соответствующее хранение документов, для чего приобрести сейф или несгораемый шкаф. Также приделать запоры и замки ко всем столам. Вести практику опечатания помещения Главлита после рабочего

дня. Добиться в обязательном порядке предоставление надежного места для хранения секретных документов в редакциях и типографиях, печатывая эти места после рабочего дня.

Категорически запретить ношение секретных документов уполномоченными с собой и хранение их на дому.

5. В целях лучшего обслуживания учреждений и организаций по мелкопечатной продукции, особенно военные организации, установить оформление разрешений в течение всего рабочего дня, организовав для этого дежурства сотрудников.

6. Обязать Начальника Главлита ввести регулярное составление квартальных планов Главлита.

7. Всю печатную продукцию, выпускаемую на территории Литовской ССР, оформлять приказами по Главлиту после утверждения в ЦК КП(б) Литвы, не разрешая к печати без оформления.

8. В целях лучшего руководства уездными работниками практиковать письменный и, по мере возможности, устный инструктаж их, путем посылки информационных и индивидуальных инструктивных писем, путем использования совещаний в центре, а также путем посещения уездов квалифицированными инспекторами.

Зав. Сектором политпросветработы
Отдела пропаганды и агитации ЦК /М. Каунас/

VVOA f. 1771, ap. 7, b. 274, lap. 2-4.

СЕКРЕТАРИУ _____ уездного (городского) комитета КП(б) Литвы.

Некоторое время тому назад ЦК КП(б) Литвы разослал всем уездным и городским комитетам КП(б) Литвы письмо в котором обязал последних срочно подобрать уполномоченных Главлита (Главного Управления по делам литературы и издательства). Уполномоченные Главлита обычно выделяются зав. отделами пропаганды и агитации или зав. парткабинетами, которые за выполненную работу получают дополнительную оплату от Главлита.

Однако до сих пор многие партийные комитеты не выполнили указания ЦК КП(б) Литвы, в результате чего выпускаемые печатные издания выходят в уездах без предварительной цензуры, библиотеки и книжные магазины не проверяются и не изъята антисоветская и халтурная литература, которая выдается читателям.

Кроме того типографии не высылали и не высылают соответствующим учреждениям (ЦК, Главлиту и др.) сигнальных и обязательных экземпляров всей печатной продукции, вследствие чего в архивы не попал ценный материал, отображающий восстановление советской власти в освобожденной от гитлеровской оккупации Советской Литве.

Поэтому уездные и городские комитеты КП(б) Литвы обязаны:

1. Немедленно утвердить на бюро уполномоченных Главлита и все материалы (анкету, автобиографию и выписку из решения бюро) направить в Главлит (Вильнюс, Гедимино 4). Выделенные уполномоченные Главлита обязаны в первую очередь организовать очистку библиотек и книжных магазинов, откладывая, подлежащую по их мнению изятию литературу, и периодику (газеты, журналы и т. п.), представляя списки отложенных изданий на утверждение в Главлит. Лишь по получения утверждения Главлита изъять данную литературу из библиотек и книжных магазинов в соответствии с указаниями Главлита.

2. Вручить под расписку директорам типографий принимаемые приказы и инструкции нач. Главлита, обязав их выслать упомянутым в данных приказах учреждениям указанное количество сигнальных и обязательных экземпляров всех выходящих печатных изданий, предупредить директоров типографий об уголовной ответственности за невыполнение данных приказов.

Контроль за исполнением данных указаний осуществляют выделенные уполномоченные Главлита, которые оставляют у себя по 1 экз. упомянутых приказов и инструкций.

Секретарь ЦК КП(б) ЛИТВЫ
/К. Прейкшас/

VVOA f. 1771, ap. 7, b. 274, lap. 1.

Vyriausioji literatūros ir
Leidyklų reikalų valdyba
Prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos

1953 m. vasario mėn. 18 d.

Lietuvos komunistų partijos centro komiteto
S e k r e t o r i u i

dr. V. Niunkai

Š. m. sausio ir vasario mėn. Cenzūros organai patikrino visą eilę Kultūros-švietimo įstaigų Komiteto, Švietimo ministerijos ir Lengvosios pramonės ministerijos žiniuje esančių bibliotekų knygų fondus. Buvo patikrinta, kaip tų organizacijų vadovai aprūpina savo bibliotekas dokumentais knygų fondams valyti, kaip bibliotekų vedėjai vykdo cenzūros organų nurodymus.

Patikrinimo nustatytieji faktai kelia rimtą nerimą dėl tų organizacijų bibliotekų knygų fondų stovio.

Taip, pavyzdžiui, patikrinus Kultūros-švietimo įstaigų Komiteto bibliotekų knygų fondus Vilniuje, Kaune ir eilėje rajonų buvo rastas didelis kiekis politiniai žalingos literatūros, liaudies priešų leidiniai, kurie išduodami skaitytojams. Vilniaus centrinėje vaikų bibliotekoje vaikams buvo išduodami liaudies priešo Kvitko leidiniai, dėl ko cenzūros organai buvo priversti biblioteką uždaryti. Dėl neleistino knygų fondų užteršimo cenzūros organai uždarė Vilniaus viešąją

biblioteką Nr. 4 ir Vilniaus viešąją biblioteką Nr. 6. Knygų fondų užteršimas buvo rastas Kauno miesto kultūros namuose, Kauno miesto viešojoje bibliotekoje Nr. 1, Ukmergės, Molėtų, Zarasų ir kitose bibliotekose.

Atsakomybė už tokią padėtį bibliotekų knygų fonduose pirmiausia tenka Kultūros-švietimo įstaigų Komitetui ir jo sričių, miestų bei rajonų skyrių vedėjams. Nežiūrint to, kad cenzūros organai ne kartą signalizavo ir reikalavo organizuoti sistemingą knygų fondų valymą, komitetas nesiėmė reikiamų priemonių. Jis tenkinasi tuo, kad aprūpina savo skyrius sąrašais, tačiau nuolat netikrina, ar bibliotekų vedėjai gauna tuos sąrašus ir kaip pagal juos valo knygų fondus, netraukia griežton atsakomybėn tų savo darbuotojų, kurie prileidžia savo knygų fondų užteršimą. Taip, antai, patikrinus, kaip Vilniaus miesto bibliotekos aprūpinamos sąrašais, pasirodė, kad Vilniaus miesto Kultūros-švietimo darbo skyriaus vedėjas gaunamus sąrašus laiko stalčiuje ir neišsiuntinėja miesto bibliotekoms.

Dar blogiau bibliotekų knygų fondų valymas organizuotas Švietimo ministerijos žinioje esančiose bibliotekose. Atrodytų, kad po to kai 1952 metais buvo pranešta apie mokyklų bibliotekų knygų fondų užteršimą žalinga literatūra, apie Vilniaus Pedagoginio instituto knygų fondų užteršimą antitarybine literatūra, Švietimo Ministerija turėjo imtis neatidėliotinių priemonių savo bibliotekų darbui iš pagrindų pagerinti ir tokiems gėdingiems reiškiniams, kaip politiniai žalingos literatūros išdavimas mokiniams, pašalinti. Tačiau Švietimo Ministerija iki šiol neskiria jokie dėmesio tokiai svarbiai auklėjamojo darbo sričiai. Apie tai liudija neseniai atlikto mokyklų bibliotekų knygų fondų patikrinimo rezultatai. Taip, pavyzdžiui, cenzūros organai buvo priversti uždaryti Vilniaus Pionierių rūmų biblioteką, kurioje buvo rasta daug žalingų knygų, kur vaikams buvo išduodami liaudies priešo Jankausko leidiniai. Dėl nepatenkinamo knygų fondų stovio buvo uždaryta Vilniaus Černiachovskio vardo berniukų vidurinės mokyklos biblioteka. Daug žalingų knygų rasta Vilniaus vidurinės mokyklos Nr. 6, septynmetės mokyklos Nr. 30, Vilniaus namų Nr. 5, I-os berniukų vidurinės mokyklos bibliotekose, Kauno srities mokytojų namų bibliotekoje ir kt. Švietimo Ministerija nepatenkinamai aprūpina savo bibliotekas išimtinų knygų sąrašais. Kai kurie cenzūros organų įsakymai kaip apie Iešmanto ir Jankausko leidinių išėmimą bibliotekoms visiškai nebuvo išsiųsti. Sričių, miestų ir rajonų Švietimo skyrių vedėjai neužiima knygų fondų valymu ir, sekdami pačios ministerijos pavyzdžiu, abejingai žiūri į šį didelės politinės svarbos reikalą.

Savo įmonių bei įstaigų bibliotekų fondais taip pat nesirūpina Lengvosios pramonės ministerija. Žalinga literatūra buvo rasta Eidukevičiaus vardo odos kombinate, Kauno "Vilko" kailių fabrike, "Audimo" fabriko ir kitų įmonių bibliotekose.

Pranešdama apie žinybų bei ministerijų žinioje esančių bibliotekų knygų fondų stovį Vyr. Literatūros ir Leidyklų Valdyba prašo Lietuvos KP Centro Komitetą duoti minėtųjų žinybų, ypatingai Kultūros-švietimo įstaigų Komiteto ir Švietimo ministerijos vadovams atitinkamus nurodymus imtis skubių ir griežtų

priemonių savo knygų fondams sutvarkyti ir sistemingai juos valyti nuo politiniai žalingos literatūros.

Vyr. Literatūros ir leidyklų reikalų
Valdybos v-ko pavaduotojas /Gurvičius/

VVOA f. 1771, ap. 147, b. 6, lap. 38–39.

Секретно

СПРАВКА

о ходе выполнения Главлитом республики
Постановления Бюро ЦК КП Литвы от 21 апреля 1971 года
“О дальнейшем улучшении издательской деятельности министерств,
комитетов, ведомств и организаций Литовской ССР”

Выполняя Постановление Бюро ЦК КП Литвы от 21 апреля 1971 г. “О дальнейшем улучшении издательской деятельности министерств, комитетов, ведомств и организаций Литовской ССР”, руководствуясь нормативными документами цензуры по этим вопросам Главное управление по охране государственных тайн в печати при Совете Министров Литовской ССР принимает на контроль ведомственную печатную продукцию лишь от организаций, имеющих право ее самостоятельного выпуска в порядке, установленным указанным постановлением. Постановлением ЦК КП Литвы такие права предоставлены 13 министерствам, ведомствам и организациям республики. Кроме того, в “Перечне головных организаций министерств и ведомств, имеющих право издания печатной продукции, минуя издательства” (приложение к Приказу Комитета по печати при СМ СССР № 439 от 29 сентября 1971 г.) числятся: литовское общество “Знание”, Литовская сельскохозяйственная академия Министерства сельского хозяйства СССР и Всесоюзный научно-исследовательский институт теплоизоляционных и акустических строительных материалов Министерства промышленности строительных материалов СССР (г. Вильнюс), которым также предоставлено право самостоятельно издавать литературу определенного профиля.

Как правило, вышеуказанные министерства, ведомства и организации ежегодно представляют в Главлит Литовской ССР утвержденные и с Госкомитетом по делам издательств, полиграфии и книжной торговли согласованные планы выпуска ведомственной печатной продукции. Органы цензуры принимая материалы на контроль тщательно сверяют их по планам.

Тезисы докладов к предстоящим конференциям, совещаниям, симпозиумам и т. п. на цензорский контроль принимаются только в том случае, если последние числятся в утвержденных на каждый год планах Госкомитета Совета Министров СССР по науке и технике или Совета Министров Литовской ССР.

За период после принятия ЦК КП Литвы постановления “О дальнейшем улучшении издательской деятельности министерств, комитетов, ведомств и организаций Литовской ССР”, т. е. с апреля 1971 года по март 1975 года, органы цензуры республики разным министерствам и ведомствам, которым не предоставлено издательских прав, не разрешили печатать 174 книги и брошюры, объемом 625,5 учетно-издательских листов, тиражом 390 120 экз. Из этого количества в 1974 году не разрешено печатать 32 издания (в т. ч. 18 без номинала), объемом 133,5 учетно-издательских листов, тиражом 36 450 экз., а за первый квартал 1975 года не разрешено печатать 24 издания (в т. ч. 5 без номинала), объемом 97,5 учетно-издательских листов тиражом 38 430 экземпляров.

Из министерств и организаций республики, которым не разрешено издавать печатную продукцию в 1974–1975 гг. следует отметить:

Министерству строительства Литовской ССР – 5 брошюр, объемом 14 уч. издат. листов, тиражом 5 400 экз. Одна из них – доклады состоявшейся в 1973 году I-ой республиканской конференции по созданию автоматизированных систем управления и применению счетной техники в строительстве, объемом 6 уч. изд. листов, тиражом 300 экз., без номинала;

Литовскому НИИ лесного хозяйства не разрешено печатать 7 брошюр, объемом 15,5 уч. изд. листов, тиражом 8 800 экз.;

Госкомитету Совета Министров Литовской ССР по телевидению и радиовещанию не разрешено печатать издание “Корреспондент телевидения и радиовещания” объемом 3,5 уч. изд. листа, тиражом 300 экз.;

Госкомитету Совета Министров Литовской ССР по профессионально-техническому обучению – 3 брошюры, объемом 4,5 уч. изд. листа, тиражом 3 450 экз.;

Научно-исследовательскому геолого-разведочному институту Управления геологии при СМ Литовской ССР не разрешено печатать книгу “Геологическая изученность Литовской ССР” 43 том периода 1967–1970 гг., объемом 35 уч. изд. листов, тиражом 800 экз.;

Республиканскому шахматно-шашечному клубу – “Сборник шахматных и шашечных задач”, объемом 6,5 уч. изд. листов, тиражом 1 500 экз., без номинала;

Вильнюсской птицефабрике Министерства сельского хозяйства Литовской ССР – учебно-методическое пособие “Игры наших детей”, объемом 3 уч. изд. листа, тиражом 300 экз., без номинала;

Отделу народного образования Мажейкского райисполкома-информационный бюллетень “Литературная Мажейкяй”, объемом 3 уч. изд. листа, тиражом 500 экз., без номинала;

Ионишскому районному комитету профсоюза рабочих и служащих с/х и заготовок – “Статистический сборник о развитии профдвижения в организациях Ионишского района”, объемом 1 уч. изд. лист, тиражом 170 экз., без номинала.

Отказано в разрешении печатать разных изданий и другим ведомствам и организациям республики,

Наряду с этим за указанный период Главлит Литовской ССР по указанию руководителей отделов ЦК КП Литвы, в порядке исключения, принял на контроль 21 издание от некоторых ведомств и организаций республики, не имеющих издательских прав.

Главное управление в своих годовых отчетах систематически информирует ЦК партии о ходе выполнения постановлений ЦК КПСС и ЦК КП Литвы по вопросам издательской деятельности министерствами, ведомствами и организациями, а также об отдельных случаях отказа в выдаче разрешений печатать материалы в нарушение установленного порядка выпуска изданий.

Начальник Главного управления
/М. Слизявичюс/

17 апреля 1975 г.

VVOA f. 1771, ap. 250, b. 275, lap. 138-140.

03 07 79

Для служебного пользования

Зам. Начальника
Главного управления по охране
государственных тайн в печати
при Совете Министров СССР
тов. Зорину н.П.

Отчет о работе по контролю типографий
и множительной техники

За II квартал 1979 года Главное управление Литвы проверило типографии Госкомиздата г. г. Вильнюса, Каунаса, Клайпеды, Варены, Игналины, Молетай, Пренай, Радвилишкис, Расейняй, Шилале, Тракай, Укмерге – всего 26 проверок. Тракайская райтипография в нарушение 1§ Единых правил без разрешения Главлита отпечатала брошюру Вильнюсского электротехнического завода “Эльфа” “Оформление протоколов партийных собраний” (24 стр., 200 экз., без цены). Ряд типографий неудовлетворительно посылал Центральному коллектору научных библиотек обязательные платные экземпляры: Каунасские – типография “Райде” не выслала 15 названий, им. Капсукаса – 6 названий, им. К. Пожелы – 5 названий; Вильнюсские – “Пергале” – 6 названий, издательства ЦК КПЛ – 2 названий. Такие же нарушения § 28 Единых правил обнаружены в ротопринтной фирмы информационных услуг, которая не выслала обязательных платных экземпляров 4 названий, ротопринтная Госуниверситета – 2 названий, Вильнюсского инж. стройинститута – 2 названий. Были составлены соответствующие акты с требованием строгого выполнения § 28 Единых правил, также эти требования разъяснены руководителям и непосредственным исполнителям указанных типографий и ротопринтных.

Госкомиздату республики послано обобщающее письмо по выше указанным нарушениям, обнаруженным в подведомственных типографиях, с просьбой наказать виновных и потребовать устранить недостатки. На организованном Госкомиздатом республиканском совещании руководителей типографий представитель Главлита провел инструктаж по требованиям Единых правил с анализом обнаруженных недостатков (участвовало 41 человек).

За II квартал проверено 110 организаций, имеющих множительную технику. Выполняя постановление Коллегии Главлита СССР от 07 02 79 усилили работу по контролю полиграфпредприятий и множительных аппаратов. В основном мы завершили составление картотеки организаций, имеющих множительные аппараты, и планомерно проводим контрольные проверки их. С руководителями и ответственными за множительную технику лицами проводим инструктажи по требованиям наших документов. Установлен тесный контакт с работниками МВД и иногда проводим совместные проверки множительной техники.

Начальник Главного управления
М. Слизявичюс

CVA f. R-522, ap. 1, b. 111, lap. 82-83.

III.

Sovietinės Lietuvos leidyklos ir leidėjai neturėjo jokio savarankiškumo. Jų leidybos planus tvirtino Lietuvos KP (koregavo net TSKP). Lietuvos KP CK buvo siunčiamos ir leidyklų darbo ataskaitos, pasiaiškinimai dėl neva “darbo klaidų”, nurodomi šių “klaidų” kaltininkai.

Ataskaita apie žinybinės literatūros leidimą Lietuvos TSR

Vykdydamas Lietuvos KP CK nutarimą “Apie tolesnį Lietuvos TSR ministerijų, komitetų, žinybų ir organizacijų leidybinės veiklos gerinimą”, Valstybinis leidyklų, poligrafijos ir knygų prekybos reikalų komitetas sustiprino žinybinės literatūros planavimo ir leidimo kontrolę. Tuo tikslu komitetas nustato žinybinės literatūros apimtis, neleidžia organizacijoms jų didinti, seka, kad iš spaudos išeitų tik aktualūs ir būtini leidiniai. Kiekvienais metais sumažina žinybinės literatūros leidimą. Poslinkius šioje srityje parodo sekanti lentelė:

	1971 m.	1972 m.	1973 m.	1974 m.	1975 m.
Pav. skaičius	1142	1023	871	973	636
Apimtis lank.	6558	5350	4108	3550	2949

Jeigu 1970 m. žinybinės literatūros lyginamasis svoris (spaudos atspaudų skaičiumi) respublikos knygų produkcijoje sudarė 6%, tai pagal 1975 m. plano duomenis – 3,3 %.

Vidutinė vieno leidinio apimtis sumažėjo nuo 5,7 lanko 1971 m. iki 4,6 lanko 1975 m. plane. Atitinkamai sumažėjo leidinių tiražai ir sunaudojamo popieriaus kiekis.

Tarybų Sąjungos mastu leidinių, spausdinamų pagal II-ąjį Nuostatų straipsnį (mokymo priemonės, konferencijų medžiaga, straipsnių rinkiniai) vidutinei apimčiai esant 6,5 lanko, mūsų respublikos leidinių vidutinė apimtis – 5,6 lanko.

Šiuo metu respublikoje leidybines teises turi 12 ministerijų, žinybų ir organizacijų. Didžiausią ir reikšmingiausią žinybinės literatūros dalį išleidžia 5 iš jų:

<i>Organizacijos pavadinimas</i>	<i>Pavadinimų skaičius</i>	<i>Apimtis lankais</i>	<i>Tiražas ūkst. egzempliorių</i>	<i>Pop. kiekis tonomis</i>
LTSR Aukštojo ir spec. vidurinio mokslo m-ja	272	1452	309,6	36
LTSR Žemės ūkio m-ja	95	314,8	268,2	32
LTSR Švietimo m-ja	52	189	124	6,4
LTSR Kultūros m-ja	34	238,5	178	17
LTSR Mokslų Akademija	4	45	2,6	1

Lentelė parodo jų leidybinės veiklos rodiklius pagal 1975 m. planą.

Koreguodamas ir kontroliuodamas žinybinės literatūros leidimą, Komitetas palaiko ryšius su Vyriausiąja Valstybinėmis paslaptims spaudoje saugoti valdyba ir LTSR Finansų ministerija. Kasmet vyksta ministerijų ir žinybų leidybinių grupių darbuotojų pasitarimai-seminarai, kuriuose aptariami leidybiniai rodikliai, nauji reikalavimai, leidybinio darbo trūkumai. Kiekvienais metais nuodugniai patikrinama kelių žinybų leidybinė veikla. Komitetas, nustatytu laiku gaudamas žinybų leidybinius planus, juos koreguoja tiek tematinio, tiek leidinių apimties mažinimo požiūriu. Komitete taip pat periodiškai aptariami gautų žinybinės literatūros signalinių egzempliorių turinys ir poligrafinė kokybė.

Tačiau žinybinės literatūros leidime dar pasitaiko trūkumų ir nesklandumų. Kai kurios organizacijos išleidžia leidinius, kurių pagal nuostatus neturi teisės leisti. Pavyzdžiui, LTSR Teatro draugija 1973 m. išleido monografinio pobūdžio knygutę „Bronius Babkauskas“, neturėdama leidybinių teisių, eilę metų leidžia straipsnių rinkinius „Kraštotyra“ Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugija. 1975 m. išleista „Kraštotyra“ daug kur prasilenkia su valstybiniais standartais: trūksta paantraštinių duomenų, nepažymėtas leidėjas, nepilnas autoriaus teisių apsaugos ženklas, nėra anotacijos, nesutvarkyta knygos metrika. 1973 m. neteisėtai išleido reklaminių jubiliejinį leidinį Šiaulių K. Preikšo pedagoginis institutas. 1974 m., neturėdama leidybinių teisių, Respublikinė profsąjungų Kurortų valdymo taryba išspausdino straipsnių rinkinį „Geriamieji mineraliniai vandenys“, anotavusi jį „instrukcine-metodine medžiaga“, sunaudodama 0,97 t. popieriaus. Klaipėdos ryšių mazgas, apeidamas Ryšių ministeriją, 1972 m. išspausdino Klaipėdos miesto telefonų abonentų sąrašą.

LTSR Žurnalistų sąjunga 1973 m. išleido rinkinį „Čia priėjo Kindziulis (antrą kartą)“, kurio kaina viršijo nominalą. Komitetas atkreipė į tai sąjungos

darbuotojų dėmesį, tačiau 1974 m. vėl buvo išspausdinti V. Karaliaus aforizmai "Sizifas be akmenų", kurie irgi buvo neteisingai įkainuoti. Už neteisingą kainų taikymo praktiką Žurnalistų sąjungos vadovybė buvo svarstyta Liaudies kontrolės komitete.

Respublikoje pastoviai auga rotoprintu spausdintos žinybinės literatūros lyginamasis svoris. Jei 1974 m. rotoprintu išspausdinti 276,5 lanko, tai 1975 m. rotoprintu planuojama išspausdinti 1198 lankus. Tačiau dar daug leidinių, kuriuos galima spausdinti rotoprintu, gaminami iškiluoju būdu.

Siekiant sumažinti spaudos mašinų apkrovimus, o tuo pačiu operatyviau leisti žinybinę literatūrą, Komitetas 1975 m. vasario 25 dienos įsakymu įpareigojo spaustuves mažo tiražo (500–100 egz.) leidinius spausdinti, kaip taisyklė, tikiai rotoprintu.

Vienas iš rezervų žinybinės literatūros leidybai gerinti yra siauro profilio rankraščių deponavimas. Nuo 1971 m. šia teise naudojasi Mokslų Akademija ir Mokslinės techninės informacijos ir techninės ekonomikos analizės mokslinio tyrimo institutas. Tačiau deponuojama dar mažai, pavyzdžiui, Mokslinės techninės informacijos institute deponuoti tik 58 rankraščiai. Reikėtų siekti, kad visi straipsniai, apžvalgos, monografijos siaurais mokslo ir technikos klausimais, kurie domina tik nedidelį skaitytojų ratą, ateityje būtų tik deponuojami. Deponavimo teisė praverstų taip pat Aukštojo ir specialaus vidurinio mokslo ministerijos žinioje esančioms aukštosioms mokykloms, dažnai spausdinančioms siauro profilio rankraščius.

Komitetas, darydamas išvadas iš esamų trūkumų, ir toliau stiprins žinybinės literatūros leidimo kontrolę bei koordinavimą, reikalaus gerinti teminį plaavimą, griežtins rankraščių atranką. Laikome netikslinga palikti Žurnalistų sąjungai leidybines teises.

Pirmininko pavaduotojas
/M. Požarskas/

VVOA f. 1771, ap. 251, b. 315, lap. 22–25.

Lietuvos TSR Ministrų Tarybos
Valstybinis Leidyklų, Poligrafijos ir Knygų
Prekybos reikalų komitetas
Leidykla "Mokslas"
1976 V 21 Nr. 206

Lietuvos KP Centro
Komitetui

"Mokslo" leidyklos regiamo spaudai straipsnių rinkinio "Pražūtingas svaiginimasis", skirto kovai su alkoholizmu, dviejuose straipsniuose (VVU darbuotojų P. Pečiūros ir A. Mačiulio) pasitaikė abejotinos mokslinės vertės samprotavimų, sociologinių tyrimų aprašymų. Skaitydami leidinio korektūrą, Lietuvos TSR MT Vyriausiosios valdybos valstybinėms paslaptims spaudoje saugoti darbuotojai teisingai atkreipė leidyklos dėmesį į tai, kad kai kurie teiginiai, siūlymai, faktai, kaip jie yra pateikti minėtuose straipsniuose, yra abejotini arba skaitytojų gali būti

neteisingai suprasti ir interpretuojami. Straipsniai buvo išsamiai apsvarstyti leidyklos vyriausiojoje redakcijoje, po ko dėl minėtų ir kitų smulkesnių trūkumų A. Mačiulio straipsnis iš rinkinio buvo išimtas. Svarstant buvo išsiaiškinta, kad leidinio redaktorė L. Račienė ir mokslo populiarinimo literatūros redakcijos vedėja L. Čepienė nepakankamai įsigilino į rankraščio turinį, siekdamas suteikti straipsniams aštresnį puolimą prieš alkoholizmą pobūdį, dalinai paveiktos periodinėje spaudoje ("Literaturnaja gazeta") šiuo metu skelbiamų straipsnių, nepagrįstai nuolaidžiavo autoriams ir nepašalino menkavertės medžiagos. Už nekokybišką šio leidinio parengimą spaudai leidyklos direktoriaus įsakymu redaktorei L. Račienei pareikštas papeikimas, redakcijos vedėja L. Čepienė įspėta.

Būtinumas stiprinti redaktorių atsakomybę už rengiamos spaudai medžiagos kokybę bus akcentuojamas artimiausiame redakcinių darbuotojų susirinkime.

Direktorius Č. Ladukas

VVOA f. 1771, ap. 251, b. 315, lap. 11.

Leidykla "VAGA"

1976 m. gegužės mėn. 24 d. Nr. 31

Lietuvos KP Centro komitetui

Leidykla savo darbe vadovaujasi TSKP CK ir LKP CK nutarimais ideologinio darbo klausimais, laikosi Sąjunginio ir respublikinio Spaudos Komitetų nurodymų. Į išleidimo planus stengiamasi traukti tik tokius leidinius, kurie savo aktualia tematika, idėjiniu kryptingumu bei aukštu meniniu lygiu gali prisidėti prie komunistinio mūsų visuomenės auklėjimo.

Šių reikalavimų siekiama laikytis ir dirbant su autoriais, priimant ir vertinant naujus jų rankraščius. Leidykla toli gražu priima ne visus rankraščius, kuriuos autoriai pateikia. Apie 35% per metus gaunamų rankraščių, dėl įvairių idėjinio-meninio pobūdžio trūkumų leidykla gražina autoriams su redaktorių bei recenzentų pastabomis taisyti, o dalis jų visai atmetami. Štai, pavyzdžiui, nuo 1975 m. sausio 1 d. ligi 1976 m. balandžio 15 d. dėl minėtų priežasčių autoriams gražinta taisyti 38 rankraščiai. Gražintų rankraščių tarpe yra tokių žinomų rašytojų kūriniai, kaip Vyt. Petkevičiaus romanas "Grupė draugų", Vyt. Rimkevičiaus "Mažasis princas", J. Mikelinio romanas "Už horizonto – laisvė", R. Lankausko romanas "Prisiminimai po vidurnakčio", Pr. Raščiaus eilėraščių rinkinys ir kiti.

Leisdama pirmąsias jaunųjų autorių knygas, leidykla remiasi Rašytojų Sąjungos rekomendacijomis, tačiau reiklūs atranka taikoma ir jauniems. Per tą laikotarpį viso gražinta taisyti bei papildyti šešiolika jaunų rašytojų rankraščių: R. Baltušnikui, M. Rakauskui, S. Jonauskui, V. Baltuškevičiui, A. Puišytei, R. Girkontaitei, P. Polilioniiui, P. Panavui, A. Kondrašaitėi ir kitiems. Pastarųjų metų jaunųjų

rašytojų kūryba, ypač poezija, linkusi į abstraktumą, pasyvumą, atitrūkimą nuo kasdienio mūsų tarybinio gyvenimo. Leidyklos darbuotojai, redaguodami jaunųjų autorių rankraščius, stengiasi atkreipti dėmesį į šias nepageidaujamas jų kūrybos tendencijas, prašo autorius paryškinti rinkinių idėjinius akcentus, aiškiau išreikšti savo autorines pozicijas.

Pastaraisiais metais dėl leidyklos sustiprintų idėjinių-meninių reikalavimų, gerokai praretėjo jaunųjų rašytojų antrųjų knygų pasirodymas, nes jos dar nebūna pakankamai brandžios tiek idėjiniu, tiek ir grynai literatūriniu požiūriu.

Tačiau leidyklos redaktoriai, nors šiaip gana daug dirba su autoriais, kartais pritrūksta principingumo, nepadaro iki galo visko, kad spaudai paruoštas rankraštis būtų reikiamo idėjinio ir meninio lygio. Taip atsitiko ir ruošiant spaudai jauno poeto Al. Grybausko primąją eilėraščių knygą "Spalvoti nuotaikų žibintai" bei L. Gutausko antrąjį poezijos rinkinį "Po diemedžio vartais". Minėtų knygų redaktoriai, ypač L. Gutausko rinkinio redaktorius J. Pilypaitis, redaguodamas rankraštį, nepadarė griežtesnės eilėraščių atrankos, neatkreipė dėmesio į atskirus eilėraščių posmus, poetinius įvaizdžius, kurie suteikė būsimai knygai nepageidaujamą monotonišką minorinį skambėjimą.

Siekiant toliau gerinti originaliosios literatūros rankraščių ruošimą spaudai, ypatingą dėmesį kreipiant į idėjinį jų kryptingumą ir meninį skambėjimą, imtasi šių priemonių:

1. Š. m. gegužės 20 d. leidykloje įvyko originaliųjų leidinių redakcijų (lietuvių literatūros, literatūros mokslo ir kritikos, vaikų ir jaunimo originaliosios literatūros, dailės leidinių, muzikos leidinių) bendras kolektyvo susirinkimas. Susirinkime pasisakė leidyklos direktorius A. Pekeliūnas, vyriausias redaktorius K. Ambrasas, vyr. redaktoriaus pavaduotojas S. Sabonis, lietuvių literatūros redakcijos vedėjos pareigas einanti S. Budrytė kalbėjo apie L. Gutausko ir A. Grybausko spaudai pasirašytose knygose redaktorių paliktus trūkumus, aptarė apskritai rankraščių ruošimo, redaktorių darbo su autoriais klausimus, atkreipė visų originaliųjų redakcijų darbuotojų dėmesį, kad ateityje savo darbe būtų budresni ir reiklesni.

Susirinkime pasisakė kritikuoti redaktoriai (J. Pilypaitis, A. Baliulienė, Patrubavičienė), jie pripažino ir suprato savo klaidas ir ateityje pasižadėjo dirbti stropiau. Šie trūkumai redaguojant rankraščius lietuvių literatūros redakcijoje atsirado dalinai ir todėl, kad ilgą laiką nėra šios redakcijos vedėjo. Leidykla nepavyksta surasti specialistą, kuris savo politinėmis ir dalykinėmis savybėmis atitiktų šias labai svarbias ir sudėtingas pareigas.

2. Leidyklos direktoriaus 1975 m. gegužės 20 dienos įsakymu Nr. 32 moksliniam redaktoriui J. Pilypaičiui už silpną meninių idėjinių požiūriu L. Gutausko poezijos rinkinio "Po diemedžio vartais" suredagavimą pareikštas papeikimas, vyr. redaktoriaus pavaduotojui S. Saboniui už nepakankamą lietuvių literatūros redakcijos darbo kontrolę pareikštas išpėjimas.

3. Leidykla drauge su Rašytojų Sąjunga ir jaunųjų rašytojų sekcija š. m. birželio 3 d. organizuoja jaunųjų rašytojų susirinkimą, kuriame bus aptarti jaunųjų kūrybos pilietinio-visuomeninio aktyvumo klausimai.

Direktorius /A. Pekeliūnas/
Vyr. Redaktorius /K. Ambrasas/

VVOA f. 1771, ap. 251, b. 315, lap. 8–10.

IV.

Lietuvos mokslininkams buvo neprieinami užsienyje gyvenančių Lietuvos autorių darbai, uždraustas jų darbų publikacijų citavimas ir nurodymas literatūros sąrašuose. Lietuvos MA prašymas bent “antikomunizmo kritikos” organizatoriams daryti išimtį ir leisti nurodyti užsienio autorių veikalus rodo Lietuvos mokslo padėtį.

Lietuvos TSR mokslų akademija
1970 m. balandžio mėn. 23 d. Nr. 49s

Lietuvos komunistų partijos Centro komiteto Sekretoriui

drg. Antanui B a r k a u s k u i

Norėtume pareikšti kai kuriuos samprotavimus aktualiais antikomunizmo ideologijos mokslinės kritikos organizavimo klausimais.

Pastaraisiais metais daugiau dėmesio skiriama mokslinei antikomunizmo kritikai, reakcinių buržuazinės lietuvių emigracijos sluoksnių veiklos bei antikomunistinių koncepcijų demaskavimui. Filosofijos, teisės ir sociologijos skyriaus prie MA Istorijos instituto Filosofijos sektoriuje yra probleminė grupė, nagrinėjanti antikomunizmo ideologijos (visų pirma, klerikalinio antikomunizmo buržuazinėje lietuvių emigracijoje ir katalikiškosios buržuazinės filosofijos) kritikos problemas.

Prie MA Prezidiumo sudaryta respublikinė užsienio ideologinių srovių problemų koordinavimo taryba. Parengtas leidinys apie socialines politines ir filosofines koncepcijas buržuazinėje lietuvių emigracijoje ir jų ryšius su dabartine buržuazine filosofija bei tarptautiniu antikomunizmu (20 a. l.). Rengiamas darbas apie dabartinio katalikiškojo modernizmo filosofinius pagrindus. Visuomenės mokslų informacijos sektorius kartu su MA Centre biblioteka parengė tarnybiniam naudojimui 40 a. l. apimties anotuotą bibliografinę rodyklę, apimančią buržuazinės emigracijos 1944–1970 m. lituanistikos darbus užsienio kalbomis.

Skiriant daugiau dėmesio mokslinei antikomunizmo kritikai, reakcinių buržuazinės lietuvių emigracijos sluoksnių veiklos bei antikomunistinių koncepcijų demaskavimui, reiktų neatidėliotinai spręsti kai kuriuos aktualius klausimus.

1. Būtina sudaryti reikiamą mokslinių tyrimų šioje srityje literatūros bazę. Visa užsienyje išeinanti lituanistinė literatūra turėtų būti komplektuojama

pagrindinėse mokslinėse bibliotekose (Partijos istorijos institute, MA Centrinėje bibliotekoje, VVU Mokslinėje bibliotekoje ir Respublikinėje bibliotekoje).

2. Kadangi Mokslų Akademijoje sutelktos pagrindinės pajėgos mokslininkų, nagrinėjančių antikomunizmo ideologijos ir buržuazinės filosofijos kritikos problemas, MA bibliotekos spec. fonde turėtų būti komplektuojami visi emigracijos leidiniai, liečiantys ideologinės kovos problemas.

3. Mokslų Akademijos Filosofijos, teisės ir sociologijos skyriui tikslinga būtų daryti išimtį, leidžiant cituoti kritikuojamų autorių šaltinius, juos kritiškai analizuojant, nes be atitinkamo citavimo neįmanoma mokslinė kritika.

4. Plečiantis antikomunizmo ideologijos kritikos darbams, jaučiamas poreikis gauti platesnę ir daugiau kvalifikuotą informaciją apie buržuazinius liuanistinius leidinius. Tam tikslui būtų galima panaudoti kvalifikuotus visuomenės mokslų darbuotojus. Informacinis darbas galėtų koncentruotis MA Visuomenės mokslų informacijos sektoriuje. Sektorius, burdamas mokslininkus, nagrinėjančius lietuvių išeivijos ir buržuazinės emigracijos klausimus, galėtų pastoviai teikti reikalingą mokslinę informaciją LKP Centro Komitetui.

Lietuvos TSR mokslų akademijos
visuomenės mokslų skyriaus
akademikas sekretorius /V. Niunka/

VVOA f. 1771, ap. 250, b. 275, lap. 94-95.